

פרופ' א. צ'ריקובר

היסטוריה כללית

בארבעה ספרים

המזרח העתיק, יון, רומי, ימי הביניים

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

19 950

בצ'לאל צ'ריקובר - מוציא לאור, בע"מ

Internationales
Schulbuchinstitut

פרופ' א. צ'ריקובר

היסטוריה כללית

ספר שלישי

ד ו כ י

~~Internationales Schulbuchinstitut
Braunschweig
= Bibliothek~~

מהדורה מחודשת ומורחבת

בצ'לאל צ'ריקובר - מוציא לאור, בע"מ

כל הזכויות שמורות

לבצלאל צ'ריקובר - מוציא לאור, בע"מ

דפוס „העשור“ בע"מ, ת"א, המסגר 66, טל. 31554

il

H-5(1,70)3

לוח כרונולוגי

לפסה"ג	105—111	מלחמת יוגורטה
"	"	מלחמת מריוס בקימברים
"	101—102	והטוטונים
"	"	הקונסולט השישי
"	100	של מריוס
"	89 — 91	מלחמת האיטלקים ברומי
"	86	מותו של מריוס
"	84 — 86	מלחמת סולה במתרדת
"	79 — 82	הדיקטטורה של סולה
"	71 — 73	מרד העבדים (ספרטקוס)
"	"	הקונסולט של פומפיוס
"	70	זקרוסוס
"	62 — 66	פומפיוס במזרח
"	"	כיבוש ירושלים ע"י
"	63	פומפיוס
"	63	הקשר של קטלינה
"	59	הטריומירט הראשון
"	"	כיבוש גליה על-ידי
"	58 — 50	יוליוס קיסר
"	48	הקרב בפרסלוס
"	44	רצח קיסר
"	43	הטריומירט השני
"	42	הקרב בפיליפי
"	31	הקרב באקטיוס
"	"	כיבוש מצריים על-ידי
"	30	אוקטיונוס
"	27	ייסוד הפרינקיפט

4. תקופת הקיסרות

לפסה"ג	14 — 30	אוגוסטוס
"	37 — 14	טיבריוס
"	41 — 37	קיוס קליגולה
"	54 — 41	קלאודיוס
"	68 — 54	נרון

1. התקופה הקדומה

		ייסוד רומי (לפי התאריך המסורתי)
	754 (או 753)	לפסה"ג
	510—754	בערך
		תקופת המלכים
		תקופת השלטון האטרוסקי
"	475—550	בלטיוס
"	451	הדקמוירים
"	390	התנפלות הגלים על רומי
"	338	פירוק הברית הלטינית
"	304—328	המלחמה בסמניטים
"	"	גמר הבלחמה בין
"	287	הפטריקיים והפלביים
"	275—280	מלחמת פירוס

2. המלחמות הפוניות

וכיבוש המזרח

לפסה"ג	241—264	המלחמה הפונית הראשונה
"	202—218	המלחמה הפונית השנייה
"	218	הקרב בטרביה
"	"	הקרב על-ידי האגם
"	217	הטרסיכני
"	216	הקרב בקננה
"	202	הקרב בזמה
"	197—200	המלחמה בפיליפוס
"	"	המלחמה באנטיוכוס
"	190	השלישי
"	168—171	המלחמה בפרטוס
"	146	הריסת קרתגו
"	146	הריסת קירינתוס

3. סופה של הרפובליקה

"	132—133	טיבריוס גרקכוס
"	121—123	קיוס גרקכוס

לספה"ב	337—306	קונסטנטינוס הגדול
"	313	הכרוז המדיולני
"	324	ניצחון קונסטנטינוס על ליקינוס
"	325	הסיגודוס בניקיה
"	330	ייסוד קונסטנטינופוליס
"	363—361	יוליוס הכומר

6. נדידת העמים

"		הגותים עוברים
"	378	את הדנובה
"	395—379	תאודוסיוס הגדול
"	395	התפרדות הקיסרות
"	410	אלריך ברומי
"		מפלת אטילה
"	451	בשדות הקטלאוניים
"		סוף הקיסרות
"	476	הרומית במערב
"		תאודוריק מלך
"	526—488	האוסטרוגותים
"	565—527	יסטינינוס קיסר

לספה"ג	69	"שנת ארבעת הקיסרים"
"	79 — 70	אספסינוס
"	81 — 79	טיטוס
"	96 — 81	דומיטינוס
"	98 — 96	נרוה
"	117—98	טרינוס
"	138—117	אדרינוס
"	161—138	אנטוניוס סיוס
"	180—161	מרקוס אורליוס
"	192—180	קומודוס
"	211—193	ספטימיוס סורוס
"	217—211	קרקה
"		מתן זכויות רומי
"	212	לתושבי הקיסרות
"	222—218	אליגבל
"	235—222	אלכסנדר סורוס

5. שקיעת הקיסרות וניצחון הנצרות

"	284—235	תקופת האנרכיה
"	305—284	דיוקליטנוס

רשימת המפות

מפה א' : איטליה, מפה טיסית עם גבולות המחוזות בתקופת הרפובליקה	9	מפה ב' : לטוים	13
מפה ז' : איטליה והפרובינציות	59	מפה ג' : אדמת רומי ואדמת בעלי-הברית	35
מפה ח' : אירופה בזמן נדידת העמים	194	מפה ד' : רומי וקרתגו בתקופת המלחמות הפוניות	44
מפה ט' : אירופה אחרי כיבושי יוסטינינוס	225	מפה ה' : יון ומוקדון במאה השנייה לפסה"נ	57
מפה י' : האימפריה הרומית בתקופת הקיסרות	235		

רשימת התמונות

עמוד	עמוד
26	14
26	14
27	14
27	15
27	15
58	15
58	15
58	22
59	22
59	22
59	22
106	22
106	23
106	23
107	23
107	26
107	26
122	26

עמוד

תמונה 50 : בית באוסטיה בקרבת רומי-
 (שחזור) 179
 תמונה 51 : אקדוקט רומי בצרפת
 הדרומית 179
 תמונה 52 : רחוב בטימגר (באפריקה
 הצפונית) 182
 תמונה 53 : בית מקדש של דיזניסוס
 בבבל'בק (סוריה) 182
 תמונה 54 : חורבות מקדש דיזניסוס
 בבבל'בק 183
 תמונה 55 : חורבות גרש (עבר-הירדן
 מאה ב'—ג' לספה"ג) 190
 תמונה 56 : השלל של החיילים 191
 תמונה 57 : דיוקלטינוס 191
 תמונה 58 : התרמות של דיוקלטינוס
 ברומי 191
 תמונה 59 : קונסטנטינוס הגדול 202
 תמונה 60 : שער קונסטנטינוס 203
 תמונה 61 : ארמונו של תאודוריק ברונה
 218
 תמונה 62 : קברו של תאודוריק ברונה
 218
 תמונה 63 : הקיסר יוסטינינוס 219

עמוד

תמונה 34 : הפנתיאון (מקדש כל האלים
 ברומי) 122
 תמונה 35 : הפורום" ברומי (מצבו
 היום) 123
 תמונה 36 : קוריה (אולם הישיבות
 בסנאט) בתקופת הקיסרות
 123
 תמונה 37 : מקדש האלה וסטה על
 הפורום ברומי 146
 תמונה 38 : קיוס קליגולה 147
 תמונה 39 : גרונן 147
 תמונה 40 : אספטינוס 154
 תמונה 41 : תבליט מתוך שער טיטוס
 154
 תמונה 42 : תבליט מתוך שער טיטוס
 154
 תמונה 43 : ה"קלוסיאום" 155
 תמונה 44 : הפורום בפומפיי 170
 תמונה 45 : האמפיתאטרון בפומפיי 170
 תמונה 46 : רחוב בפומפיי 171
 תמונה 47 : הצר פנימית בבית פרטי
 בפומפיי 171
 תמונה 48 : אדרינוס 178
 תמונה 49 : נרקוס צ'ורליוס 178

רשימת המקורות

24	תרגם מרומית ה. א. גינבורג	1. איניאס בלטיום, ליוויס
25	תרגם מרומית ה. א. גינבורג	2. רומולוס ורמוס וייסוד רומי, ליוויס
26	תרגם מרומית ה. א. גינבורג	3. המלחמה בין הפטריקיים והפלביים, ליוויס
27	תרגם מיונית א. אפשטיין-אילת	4. המשטר ברומי, פוליביוס
38	תרגם מיונית י. נ. שמחוני	5. הצבא הרומי, יוסף בן מתתיהו
51	תרגם מרומית ה. א. גינבורג	6. חגיבעל, ליוויס
67	תרגם מרומית ה. א. גינבורג	7. רומי ואנטיוכוס אפיפנס, ליוויס
		8. התנפלות אנטיוכוס אפיפנס על ירושלים,
67		ספר השמונאים
		9. גזרות אנטיוכוס אפיפנס ומרד יהודה המכבי,
68	תרגם מיונית י. נ. שמחוני	יוסף בן מתתיהו
68		10. ברית שלום בין יהודה ורומי, ספר החשמונאים
	תרגמו מיונית א. אפשטיין-אילת	11. מצב האיכרים בימי טיבריוס גרקוס, אפיאנוס
83	וד. סליטרניק	12. נאום טיבריוס גרקוס על הרחקת אוקטוויס,
	תרגמו מיונית א. אפשטיין-אילת	פלוטארכוס
84	וד. סליטרניק	13. נאום טיבריוס גרקוס על מצב האיכרים,
	תרגמו מיונית א. אפשטיין-אילת	פלוטארכוס
85	וד. סליטרניק	14. פעולתו של קיוס גרקוס, פלוטארכוס
	תרגמו מיונית א. אפשטיין-אילת	
85	יד. סליטרניק	15. הדיקסטורה של סולה, אפיאנוס
86	תרגם מיונית א. אפשטיין-אילת	16. פומפיוס מתערב בריב האחים החשמונאים
		הזרקנוס ואריסטובולוס, יוסף בן מתתיהו
101	תרגם מיונית י. נ. שמחוני	17. פומפיוס כובש את ירושלים ומוסר את השלטון
		להזרקנוס, יוסף בן מתתיהו
105	תרגם מיונית י. נ. שמחוני	18. קטעים מתוך נאומו הראשון של קיקרו נגד
		קטילינה
107	תרגם מרומית ה. א. גינבורג	19. קטעים מתוך נאומו השני של קיקרו נגד
		קטילינה
109	תרגם מרומית ה. א. גינבורג	20. הדיקסטורה של יוליוס קיסר, פלוטארכוס
110	תרגם מיונית ד. סליטרניק	21. מתוך ספר תולדות חייו של אַוגוסטוס
123	תרגם מרומית ה. א. גינבורג	22. מתוך איניאס של ורגיליוס
126	תרגם מרומית ש. דיקמן	23. משירי הורטיוס
132	תרגם מרומית י. פרידמן	24. מתוך ה"מטמורפוזות" של אובידיוס
141	תרגם מרומית י. פרידמן	25. הקיסר קיוס קליגולה, סוטוניוס
158	תרגם מיונית א. שור	

159	תרגם מיונית א. שור	26. הקיסר נרון, סוטוניוס
164	תרגמה מרומית ש. דבורצקי	27. רדיפת הנוצרים בימי הקיסר נרון, טאקיטוס
162	תרגם מיונית י. נ. שמחוני	28. הצבא הרומי בארץ-ישראל בוחר באספטינוס לקיסר, יוסף בן מתתיהו
164	תרגם מיונית י. נ. שמחוני	29. ה"טריומף" של אספטינוס וטיטוס, יוסף בן מתתיהו
175	תרגם מרומית ח. א. גינזבורג	30. מתוך חליפת המכתבים בין פליניוס והקיסר טרינוס
178	תרגם מרומית א. קמינקא	31. מתוך "שיחות עם עצמו", של מרקוס צורליוס
181	תרגם מרומית א. קמינקא	32. מתוך איגרת החומים לאמו הלוייה, של סנקה
182	תרגם מרומית א. קמינקא	33. מתוך "על הכעס", של סנקה
203	תרגם מיונית ד. סליטרניק	34. תלונות האיכרית מפריגיה
203	תרגם מיונית ד. סליטרניק	35. תמיכה לאיכרים במצרים
204	תרגם מיונית ד. סליטרניק	37. הברחה מן הכפר
205	תרגם מיונית ד. סליטרניק	36. מעשי אלימות באיכרים
205	תרגם מרומית ד. סליטרניק	38. האגדה הנוצרית על קונסטנטינוס הגדול, אוסביוס
219	תרגם מרומית א. שור	39. קטעים מתוך "גרמניה", טאקיטוס

יסודות המשפט הרומי

234	תרגם מרומית ש. איונשטדט	40. פתיחת הקיסר יוסטינינוס
237	תרגם מרומית ש. איונשטדט	41. יסודות המשפט
239	תרגם מרומית ש. איונשטדט	42. המשפט האישי
239	תרגם מרומית ש. איונשטדט	43. על הנכסים
240	תרגם מרומית ש. איונשטדט	44. על ההתחייבויות
241	תרגם מרומית ש. איונשטדט	45. על התביעות

תוכן העניינים

46	§ 22. בני ברקה בספרד	פרק א': תחילתה של רומי	
47	§ 23. חניבעל באיטליה	§ 1. תנאיה הגיאוגרפיים של איטליה	11
49	§ 24. המלחמה בסיציליה ובספרד	§ 2. עמי איטליה	11
50	§ 25. ניצחונה של רומי	§ 3. לסיום ורומי	13
51	מקורות	§ 4. האגדה על ייסוד רומי	14
53	נושאים ושאלות	§ 5. תקופת המלכים	16
53	ספרים לעיון נוסף	§ 6. המוסדות והפקידים ברפובליקה	17
		§ 7. הפטריקיים והפלביים	19
		§ 8. אסיפות העם בקנטוריות	20
		§ 9. החיים ברומי העתיקה	21
		§ 10. ראשית המשפט הרומי	22
		§ 11. הדת הרומית	23
		מקורות	24
		נושאים ושאלות	30
		ספרים לעיון נוסף	30
		פרק ב': איחוד איטליה	
		§ 12. המלחמה בשכנים	31
		§ 13. התנפלות הגלים	31
		§ 14. כיבוש קמפניה	32
		§ 15. המלחמה בסמניטים	33
		§ 16. המלחמה בפירוס	33
		§ 17. איחוד איטליה	36
		§ 18. הצבא הרומי	37
		מקורות	38
		נושאים ושאלות	41
		ספרים לעיון נוסף	41
		פרק ג': המלחמות הפוניות	
		§ 19. מוליביוס	42
		§ 20. קרת'חדשה	42
		§ 21. המלחמה הפונית הראשונה	43
		(241—264)	
		פרק ד': רומי והמזרח ההלניסטי	
		§ 26. ההלניסמוס ברומי	54
		§ 27. המזרח ההלניסטי בסוף המאה	
		השלישית	55
		§ 28. המלחמה בפיליפוס	57
		§ 29. המלחמה באנטיוכוס	58
		§ 30. חיים חדשים ברומי	60
		§ 31. המלחמה בפרסוס	62
		§ 32. פוליטיקה חדשה במזרח	63
		§ 33. המלחמה הפונית השלישית	64
		§ 34. המלחמה האחרונה בין	65
		רומי וההרובינגציות	66
		מקורות	67
		נושאים ושאלות	69
		ספרים לעיון נוסף	69
		פרק ה': ראשיתן של מלחמות האזרחים ברומי	
		§ 36. מצב האיכרים באיטליה	70
		§ 37. טיבריוס גרקכוס	71
		§ 38. קיוס גרקכוס	72
		§ 39. מלחמת יוגורטה	74
		§ 40. התנפלות הגרמנים	76
		§ 41. הקונסולט השישי של מריוס	77
		§ 42. איטליה נגד רומי	78

פרק ח':

הקיסרות הרומית כמאה הראשונה

148	§ 67.	טאקטוס וסוטוניוס
148	§ 68.	הקיסרים מבית יוליוס-קלאודיוס
152	§ 69.	המשבר של שנת 69
154	§ 70.	הקיסרים מבית פלויוס
156	§ 71.	תחילת הנצרות
158		מקורות
166		נושאים ושאלות
166		ספרים לעיון נוסף

פרק ט':

הקיסרות הרומית כמאה השנייה

167	§ 72.	הקיסרים הנאורים
168	§ 73.	הפוליטיקה החיצונית והמלחמות
170	§ 74.	מצבה הכלכלי של הקיסרות
172	§ 75.	המצב התרבותי
173	§ 76.	פולחנות המזרח והנצרות
175		מקורות
183		נושאים ושאלות
183		ספרים לעיון נוסף

פרק י':

ירידת הקיסרות וניצחון הנצרות

184	§ 77.	הקיסרים מבית סורוס
186	§ 78.	המשבר הפוליטי
187	§ 79.	פרס והדמור
188	§ 80.	המשבר הכלכלי
189	§ 81.	דיוקלטינוס
191	§ 82.	קונסטנטינוס הגדול
193	§ 83.	הקיסרות בימי קונסטנטינוס
196	§ 84.	המצב הסוציאלי
197	§ 85.	הנצרות בימי קונסטנטינוס
198	§ 86.	התרבות היוונית בשקיעתה
199	§ 87.	יוליוס הכומר
201	§ 88.	ניצחון הנצרות

79	§ 43.	מריוס וסולה
80	§ 44.	מלחמת סולה במתרת
81	§ 45.	מלחמת האזרחים
82	§ 46.	הדיקטטורה של סולה
83		מקורות
87		נושאים ושאלות
87		ספרים לעיון נוסף

פרק י': פומפיוס ויוליוס קיסר

88	§ 47.	המקורות
88	§ 48.	הסנאט והאימפרטורים
90	§ 49.	מרד העבדים
91	§ 50.	הפלת משטרו של סולה
93	§ 51.	פומפיוס במזרח
94	§ 52.	הקשר של קטילינה
95	§ 53.	הטריומווירט הראשון
97	§ 54.	קיסר בגליה
98	§ 55.	האזרכיה ברומי
99	§ 56.	המלחמה בין פומפיוס וקיסר
101	§ 57.	סוף מלחמת האזרחים
101	§ 58.	הדיקטטורה של קיסר
103	§ 59.	רציחתו של קיסר
104		מקורות
113		נושאים ושאלות
113		ספרים לעיון נוסף

פרק ז':

סוף הרפובליקה וייסוד הפרינקיפט

111	§ 60.	אנטוניוס והסנאט
115	§ 61.	הטריומווירט השני
116	§ 62.	חלוקת הקיסרות
117	§ 63.	אקטיוס
118	§ 64.	ייסוד הפרינקיפט
119	§ 65.	שלטונו של אָוגוסטוס
121	§ 66.	הספרות הרומית בימי אָוגוסטוס
123		מקורות
147		נושאים ושאלות
147		ספרים לעיון נוסף

פרק י"ב:

תקופת תאודוריק ויוסטינינוס

223	§ 98. ממלכות הגרמנים
224	§ 99. תאודוריק מלך האוסטרוגותים
	§ 100. הקיסרות המזרחית במאה
227	החמישית והשישית
228	§ 101. הקיסר יוסטינינוס
229	§ 102. הקיסרות בימי יוסטינינוס
231	§ 103. הקודיסיקציה של המשפט הרומי
234	§ 104. רומי ומורשתה
231	מקורות
241	נושאים ושאלות
241	ספרים לעיון נוסף
242	שמות עמים והמקומות הגיאוגרפיים
243	שמות האנשים, האלים והגיבורים
246	מושגים ומונחים
247	לוח כרונולוגי
249	רשימת המפות
249	רשימת התמונות
251	רשימת המקורות

203	מקורות
206	נושאים ושאלות
206	ספרים לעיון נוסף

פרק י"א: נדידת העמים

זוהריכת הקיסרות הרומית במערב

207	§ 89. הגרמנים
208	§ 90. ראשית נדידת העמים
210	§ 91. תאודוסיוס הגדול
211	§ 92. חלוקתה של הקיסרות
212	§ 93. הגותים והוונדלים
213	§ 94. ההונגים
215	§ 95. סופה של הקיסרות במערב
216	§ 96. הכנסייה בתקופת נדידת העמים
218	§ 97. אָוּגוּסְטִינוּס
219	מקורות
222	נושאים ושאלות
222	ספרים לעיון נוסף